

OBLICZA 2.0

Dolnośląski
Ośrodek
Doskonalenia
Nauczycieli
we Wrocławiu

**DOLNY
ŚLĄSK**

JEDNOSTKA OŚWIATOWA
Samorządu Województwa
Dolnośląskiego

Periodyk Dolnośląskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu
Numer 1(2), kwiecień 2026

Przegląd funkcji, status społeczny i uwarunkowania prawne zawodu nauczycielskiego: wiek XXI

Grzegorz Ćwiertniewicz

Rola współczesnego nauczyciela

Karta Nauczyciela, współcześnie obowiązująca, rozpoczyna się preambułą o treści zbliżonej do tej, która występowała w poprzednich wersjach dokumentu. Wyraźniej jednak akcentuje doniosłą rolę oświaty i wychowania w Rzeczypospolitej Polskiej. Należy przy tym zaznaczyć, iż Karta Nauczyciela stanowi podstawowy akt prawny regulujący status zawodowy nauczycieli. Na przestrzeni ponad czterdziestu lat podlegała licznym nowelizacjom dostosowującym ją do realiów społecznych i edukacyjnych. Zmianie ulegały (i nadal ulegają) również oczekiwania wobec kandydatów do zawodu nauczyciela, podobnie jak zakres zadań, którym musi sprostać osoba nauczająca dzieci i młodzież. Praca nauczyciela, co nie jest bez znaczenia, podlega systematycznej ocenie.

Współczesny nauczyciel pełni szereg złożonych funkcji. Do najważniejszych należy funkcja dydaktyczna, polegająca na przekazywaniu wiedzy oraz rozwijaniu umiejętności uczniów, funkcja wychowawcza, związana z kształtowaniem postaw, wartości i norm społecznych, a także funkcja opiekuńcza, obejmująca troskę o bezpieczeństwo i prawidłowy rozwój uczniów. Coraz większego znaczenia nabiera także funkcja społeczna i kulturotwórcza, która wiąże się z przygotowaniem młodego pokolenia do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, obywatelskim i kulturowym. W literaturze pedagogicznej podkreśla się również rolę nauczyciela jako przewodnika i mentora, wspierającego indywidualny rozwój ucznia oraz kształtującego kompetencje kluczowe, takie jak krytyczne myślenie, umiejętność współpracy czy samodzielność. Coraz ważniejsza staje się funkcja opiekuńcza (psychologiczna), a więc wspieranie emocjonalne uczniów, przeciwdziałanie wykluczeniu szkolnemu czy rozwijanie umiejętności społecznych.

System wynagradzania i stopnie awansu zawodowego

Istotnym zmianom na przestrzeni lat uległ system wynagradzania nauczycieli. Wprowadzono stopnie

awansu zawodowego: nauczyciel stażysta, kontraktowy, mianowany oraz dyplomowany. Droga od nauczyciela stażysty do nauczyciela dyplomowanego trwała około dziesięciu lat i wymagała odbycia stażu oraz zdania egzaminów przed odpowiednimi komisjami kwalifikacyjnymi i egzaminacyjnymi.

W odpowiedzi na zmieniające się realia systemu edukacji wprowadzono kolejne nowelizacje przepisów regulujących status zawodowy nauczycieli. Jedną z najważniejszych zmian była reforma systemu awansu zawodowego, która weszła w życie w 2022 roku. Zlikwidowano stopień nauczyciela kontraktowego, a proces wchodzenia do zawodu został przekształcony poprzez wprowadzenie instytucji nauczyciela początkującego, odbywającego przygotowanie do zawodu. Obecnie funkcjonują jedynie dwa stopnie awansu: nauczyciel mianowany oraz nauczyciel dyplomowany. Osoba rozpoczynająca pracę w szkole określana jest jako nauczyciel początkujący i odbywa przygotowanie do zawodu. Szczegółowe wymagania dotyczące awansu regulują odrębne przepisy. Warto dodać, że obok Karty Nauczyciela istotne znaczenie mają również inne akty prawne, w tym ustawa Prawo oświatowe, które wspólnie tworzą ramy funkcjonowania systemu edukacji w Polsce.

Na przestrzeni lat zmiany objęły również kwestie wynagradzania. Sukcesywnie podnoszono kwoty wynagrodzenia zasadniczego, jednak nadal istotną część dochodów nauczycieli stanowią dodatki, takie jak dodatek za wysługę lat, motywacyjny, funkcyjny, za warunki trudne czy szkodliwe. Pomimo wzrostu wynagrodzeń nominalnych, wielu nauczycieli wskazuje na utrzymującą się dysproporcję między poziomem płac a wymaganiami zawodowymi oraz odpowiedzialnością społeczną. Wynagrodzenie nauczyciela, co trzeba wyraźnie zaznaczyć, było i nadal jest uzależnione od stopnia awansu zawodowego. W 2010 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce wyniosło 3224,13 zł, natomiast w sektorze oświaty – 3381,09 zł. Wśród dwudziestu grup zawodowych sektor edukacji uplasował się

na ósmej pozycji. Najwyższe wynagrodzenia odnotowano w górnictwie i wydobywaniu (5817,81 zł), natomiast najniższe w sektorze zakwaterowania i gastronomii (2023,10 zł). W sferze budżetowej przeciętne wynagrodzenie brutto wynosiło 3502,95 zł. Pracownicy oświaty zarabiali więcej niż osoby zatrudnione w sektorze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (3137,43 zł), lecz mniej niż pracownicy administracji publicznej i obrony narodowej (4149,92 zł). Analizując poziom wynagrodzeń, należy uwzględnić również koszty życia – w 2010 roku przeciętne miesięczne wydatki jednoosobowego gospodarstwa domowego wynosiły 2805,48 zł.

Po 2010 roku sytuacja materialna oraz status zawodowy nauczycieli w Polsce ulegały dalszym, dynamicznym przemianom, które wynikały zarówno ze zmian legislacyjnych, jak i uwarunkowań społeczno-gospodarczych. W kolejnych latach obserwowano stopniowy wzrost wynagrodzeń nauczycieli, jednak tempo tych zmian często było oceniane przez środowisko jako niewystarczające w stosunku do rosnących kosztów życia oraz zwiększających się wymagań zawodowych. W 2025 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce, według danych Głównego Urzędu Statystycznego, wyniosło 8748,63 zł w II kwartale oraz 8771,70 zł w III kwartale, co pozwala przyjąć, iż kształtowało się ono na poziomie około 8700–8800 zł brutto w skali roku. W sektorze oświaty wysokość wynagrodzeń określana jest na podstawie przepisów Karty Nauczyciela oraz kwoty bazowej, która w 2025 roku wynosiła 5434,82 zł. Na jej podstawie ustalono średnie wynagrodzenia nauczycieli na poszczególnych etapach awansu zawodowego, które wynosiły odpowiednio: dla nauczyciela początkującego – 6672,31 zł brutto, nauczyciela mianowanego – 7826,14 zł brutto, a nauczyciela dyplomowanego – około 10000 zł brutto. Oznacza to, że wynagrodzenia nauczycieli, szczególnie na początkowych etapach kariery zawodowej, pozostają niższe od przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej.

Dane statystyczne wskazują, że sytuacja materialna nauczycieli ulega stopniowej poprawie, jednak często tylko dzięki dodatkowym składnikom wynagrodzenia, takim jak dodatki, nagrody, wysługa lat, trzynasta pensja, ekwiwalent urlopowy czy godziny ponadwymiarowe. Wynagrodzenie zasadnicze nadal bywa oceniane jako niewystarczające, zwłaszcza w kontekście wysokich kwalifikacji tej grupy zawodowej oraz konieczności stałego doskonalenia zawodowego, często finansowanego z własnych środków.

Status społeczny i demografia zawodowa

W kontekście statusu społecznego należy zauważyć, że poziom wynagrodzeń stanowi jeden z kluczowych czynników wpływających na postrzeganie zawodu nauczyciela w społeczeństwie oraz jego atrakcyjność dla potencjalnych kandydatów. W 1971 roku wynagrodzenie nauczyciela nie pokrywało nawet podstawowych kosztów utrzymania. W 2010 roku było ono wyższe od przeciętnego wynagrodzenia brutto o 156,96 zł, jednak różnica ta nadal pozostaje niewielka. Sytuacja ta przyczynia się do niezadowolenia środowiska, znajdującego wyraz m.in. w protestach. Jednocześnie rosną oczekiwania wobec nauczycieli, którzy poza działalnością dydaktyczną realizują liczne zadania organizacyjne i wychowawcze. Analiza demograficzna wskazuje, że średni wiek nauczycieli w Polsce obecnie rośnie (kobiety: 46,3–45,9 lat, mężczyźni: blisko 48,2 lat), a przewaga kobiet w zawodzie utrzymuje się (w 2025 roku w polskim systemie oświaty było 594 888 nauczycielek i 112 767 nauczycieli), co stwarza dodatkowe wyzwania dla polityki kadrowej i systemu emerytalnego.

Wyzwania społeczne: protesty, pandemia, wojna w Ukrainie

Istotnym momentem dla środowiska oświatowego był rok 2019, kiedy doszło do ogólnopolskiego protestu nauczycieli, który unaoczniał skalę niezadowolenia z poziomu wynagrodzeń oraz warunków pracy. Wydarzenie to przyczyniło się do intensyfikacji debaty publicznej na temat roli nauczyciela w systemie edukacji oraz konieczności wprowadzenia zmian systemowych. Protest ten również wyeksponował szerszy problem, jakim jest spadek prestiżu zawodu nauczyciela w społeczeństwie oraz rosnące poczucie niedoceny tej grupy zawodowej. Uwydatnił również długotrwałe problemy związane z obciążeniem administracyjnym, nadmierną liczbą godzin dydaktycznych oraz rosnącymi wymaganiami ze strony kuratoriów i rodziców. Wielu nauczycieli podkreślało, że praca w szkole nie sprowadza się wyłącznie do nauczania, lecz obejmuje także opiekę, wychowanie, realizację projektów edukacyjnych i dodatkowych zajęć, a także wsparcie psychologiczne uczniów. Protesty te spotkały się z szerokim zainteresowaniem mediów i opinii publicznej, co doprowadziło do intensywnych debat politycznych na temat konieczności reformy systemu wynagradzania, modernizacji szkół oraz poprawy warunków pracy kadry pedagogicznej. Stały się one również impulsem do dyskusji nad wizerunkiem na-

uczyciela w społeczeństwie – zaczęto głośniejsz mówić o potrzebie zwiększenia prestiżu zawodu, jego roli w kształtowaniu obywatelskiego i kulturowego rozwoju młodego pokolenia oraz znaczeniu stabilności zatrudnienia w oświacie.

Kolejnym przełomowym okresem była pandemia COVID-19 w latach 2020–2022, która znacząco wpłynęła na funkcjonowanie systemu oświaty. Nauczyciele zostali zmuszeni do szybkiego przystosowania się do nauczania zdalnego, co wymagało od nich nie tylko kompetencji dydaktycznych, ale również umiejętności cyfrowych oraz organizacyjnych. W wielu przypadkach wiązało się to z dodatkowymi obciążeniami, często bez adekwatnego wsparcia instytucjonalnego. Okres ten uwidoczniał również znaczenie nauczyciela jako organizatora procesu edukacyjnego w warunkach kryzysowych oraz jego kluczową rolę w utrzymaniu ciągłości kształcenia.

Konflikt zbrojny w Ukrainie w 2022 roku spowodował masowy napływ uczniów ukraińskich do polskich szkół. Nauczyciele zostali postawieni w sytuacji wymagającej szybkiego dostosowania treści nauczania, metod pracy, integracji dzieci z doświadczeniem migracji i uchodźstwa oraz wsparcia psychologicznego dla uczniów dotkniętych wojną. Konieczne stało się nie tylko zapewnienie edukacji w trybie stacjonarnym lub hybrydowym, ale również pokonywanie barier językowych i kulturowych. Napływ nowych uczniów zwiększył obciążenie administracyjne i dydaktyczne nauczycieli oraz wymusił współpracę ze

specjalistami, choćby ds. edukacji międzykulturowej i psychologii dziecięcej.

Zakończenie, czyli wyzwania...

Współcześnie zawód nauczyciela podlega dalszym przeobrażeniom. Wzrost znaczenia kompetencji cyfrowych, zmiany programowe, rosnące oczekiwania społeczne oraz problemy demograficzne wpływają na funkcjonowanie systemu oświaty. Coraz częściej zwraca się również uwagę na problem niedoboru nauczycieli w niektórych specjalnościach oraz trudności w pozyskiwaniu nowych kandydatów do zawodu. Zjawisko to wiąże się również z malejącym zainteresowaniem młodych ludzi podjęciem pracy w zawodzie nauczyciela, co w dłuższej perspektywie może stanowić poważne wyzwanie dla stabilności systemu edukacji. Równocześnie środowisko naukowe wskazuje na rosnącą presję psychologiczną i wypalenie zawodowe wśród nauczycieli (zbyt duże obciążenie administracyjne i dydaktyczne, ogromna presja społeczna i roszczeniowość rodziców). Analiza zmian prowadzi do wniosku, że mimo podejmowanych działań reformujących system oświaty, status materialny i społeczny nauczycieli wciąż pozostaje przedmiotem dyskusji. Zawód ten nadal wymaga wysokich kwalifikacji, elastyczności oraz gotowości do ciągłego doskonalenia, co nie zawsze znajduje pełne odzwierciedlenie w warunkach zatrudnienia i poziomie wynagrodzenia.

dr Grzegorz Ćwiertniewicz
nauczyciel-konsultant DODN we Wrocławiu

